

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Валтер Мемиша

Юлка Имери, „**ВОКАЛНАТА СИСТЕМА НА АЛБАНСКИЯ ГОВОР В ПРЕШЕВСКАТА ДОЛИНА**“

Г-жа **Юлка Р. Имери**, за присъждане на научната и образователна степен „доктор“, представя пред жури за защита своя труд „**Вокалната система на албанския говор в Прешевската долина**“, подготвен под научното ръководство на доц. д-р. **Биляна Михайлова**.

Работата ѝ е продължение на установената вече линия на успешни и качествени защиты на дисертации по **албански език** пред Катедрата по общо, индоевропейско и балканско езиковедство, Факултет по славянски филологии в Софийския университет "Св. Климент Охридски", София, България.

Авторката на труда идва от среда на университетски учени / преподаватели и също така е преподавател по албанска фонетика, което е позволило и значително е улеснило научното разглеждане на въпросите, които са станали обект на анализ, както и е увенчало с успех постигането на поставените още в началото на разработката цели.

В момента текстът има своя финален вид, който е постигнат след проведеното във Факултета обсъждане. Трябва да подчертаем, че **Юлка Р. Имери** е взела предвид всички забележки по време на това обсъждане и е направила необходимите поправки. Текстът в настоящия си вариант разкрива последователни стойности, които се дължат на дългата и сериозна работа на докторантката, нейната добра професионална и научна насоченост, които възплащават сътрудничеството, но и реализацията на дипломната работа в добър научен формат.

Къде трябва да бъдат забележани постиженията и стойността на този труд в качеството му на докторска теза?

1. Първата стойност на работата е по отношение на избора на тематиката на изследването, която на първо място представлява интерес за албанологията, за диалектната фонетика на албанския, но и за балканистичните езиковедски проучвания, като по този начин си осигурява научно разпространение. Представената докторска теза разглежда системата от гласни на *албанския говор в Прешевската долина*, като за тази цел се опира на две етно-географски пространства: езиковия ареал на Виџанос (Буяновац) и този на Preshevë (Прешево). Това също така дава възможност за привличане на

достатъчно голям обем от материал за анализ и интерпретация, който мотивира и оправдава изследователското начинание.

2. Трудът, състоящ се от около 210 (208) стр., е структуриран в три глави, които започват с широка енциклопедична информация (по отношение на тези ареали) и езикови данни (за да бъдат определени границите на обекта на изследване). Тези глави са последвани от Резултати, Заключение, Приложение и Библиография. Всяка глава е добре организирана, притежава научна логика и структурна прозрачност, която позволява устойчиво поднасяне, анализ на информацията и правене на изводи. Въпросите, разгледани във всяка глава и нейните подчасти, представят общ поглед върху вокалната система в конкретния говор и поясняват различните типове гласни / фонемни, които я съставят.

3. Методологически правилно, авторката дава в началото на разработката си енциклопедична информация за Прешевската долина (съответно за община Прешево и община Буяновац), като поднася кратка географска, демографска, културна, историческа, политическа, образователна, административна и други видове информация. Тези данни имат своята стойност и тежест, тъй като представляват важни извънезикови фактори, свързани с определянето на фонетичните характеристики и инвентар на въпросния албански езиков ареал, както и с непрекъснатостта (връзката) с албанскоговорещото население в Косово и другите територии.

4. Докторантката **Юлка Р. Имери** изследва системата от гласни на *албанския говор в Прешевската долина* чрез добър академичен подход, който включва точна научна таксономия: албански език – развитие на диалектите на езика от фонетично гледище – гегийския и тоскийския и съответните групи от говори вътре в тях – преходни говори – албанският говор в Прешевската долина – вокалната система в говора на Буяновац и околностите & вокалната система в говора на Прешево и околностите. Таксономичният поглед е придружен от основните характеристики / особености на системата от гласни за всеки от двата големи диалекта на албанския и върви към представяне на вокалните системи в двата говора, които са обект на изследването. Тук ще споменем и наблюденията върху дължината на гласните в гегийския (три вида дължини) и върху същата особеност в говорите на Прешево и Буяновац.

5. Разработката обръща внимание на отношенията между вокалната система на източния гегийски с отличителните ѝ черти (както и тези на тоскийския) и системата от гласни на говора в Прешевската долина с нейните особености (12 характеристики). Авторката е запозната с приноса на различни учени в областта на диалектната фонетика (И. Айети, Й. Джинари, Дж. Шкуртай, Б. Беци и др.) и лесно постига преход от общо към специфично.

6. Изследването се основава на съчетаването на няколко метода: метод на анкетиране-записване, статистическо-квантитативен, компютърен, дедуктивен. Авторката заслужава оценка и за фонетичната транскрипция, направена от нея върху корпус, обхващащ общо 100 информанти, записани чрез Voice Recorder и разделени на три групи според основни социолингвистични критерии (местожителство, пол, възраст, степен на образование).

7. Авторката приема, че в говора на Прешево и околностите (в някои села от Прешевско, които имат контакт със зони от Македония и част от Република Косово) се срещат три серии от гласни: кратки устнени гласни (ă, ě, ě, ĭ, ō, ŷ, у), дълги устнени гласни (a:, e:, i:, o:, u:, y:) и носови гласни (ã, õ). С право докторантката набляга на факта, че въпреки че дългите или късите гласни могат да се променят в определени комбинаторни и особено позиционни условия, те не формират опозиция и не влизат във фонологично противопоставяне, с което сериите в системата остават три, а не четири на брой.

8. В работата са добре разгледани фонетичните промени (като историческо явление) (гласна и гласна, гласна и дифтонг, дифтонг и гласна и др.), фонемните противопоставяния и др. – такива процеси, които имат значение за финалното оформяне на вокалната система на говора в Прешевската долина.

9. Важно място в изследването заема акустичният анализ на изговорените звуци чрез компютърната система Praat, който показва дължината, височината (честотата) и физическия им интензитет. По този начин се постига принос в областта на експерименталната фонетика и продължение на линията на изследвания по акустична фонетика на албанския език, проведени от учени като Анастас Доди (Anastas Dodi), Бахри Беци (Bahri Beci), Алюля Юбани (Aljula Jubani), Джани Белушо (Gianni Belluscio) и др.

10. Авторката, която притежава ясна представа за компонентите / съставните части на акустичната фонетика, трябва да бъде оценена за завършването на работата с

изследвания на надсегментно равнище – дума и изречение, както и за разглеждането на ролята на ударението и интонацията във фонемната и вокалната система в изследвания говор.

11. Работата комбинира информацията за историческата фонетика с тази за синхронната фонетика, като се фокусира върху фонетичната еволюция на албанската вокална система и я приема като отправна точка за подходи, анализи, аргументи и заключения. Интересна е частта „Гласни, образувани в рамките на албанския“, където са изследвани гласните **у** и **ё**.

12. Сърцевината на работата е оформена от Глава 1, „Говорът в Буяновац и околностите – фонетичен аспект, вокална система, експериментална фонетика“. Там е предоставена информация за инвентара на гласните фонемни, както и за наличието на две серии вокали (дълги и кратки). Авторката отбелязва, че местните носители на езика в Буяновац имат система от 16 гласни фонемни, а придошлите носители на езика (планинци, установили се в тази област) – инвентар от 19 гласни фонемни. По този начин преките и точни наблюдения придават стойност на работата. Определянето на вокалната система е направено с точност, като са отразени минималните двойки думи в речта, както и внимателно са подбрани фонологичните противопоставяния на гласните.

Същата положителна оценка важи и за Глава II, „Говорът на Прешево и околностите – фонетичен аспект, вокална система“. След енциклопедичната информация (която може да бъде преместена в уводната глава и да бъде приложена към предоставените за този етно-езиков ареал данни), статията ни запознава със субектите според възрастта и пола им. Там подробно е разгледана системата от гласни в говора на Карадак, където се появяват три серии гласни (8 кратки гласни: /i/, /ǔ/, /ǎ/, /ě/, /ǎ/, /ǒ/, / â/, / ë/; 6 дълги гласни: /i:/, /y:/, /o:/, /e:/, /a:/, /u:/; 6 носови гласни: /ĩ/, /ǎ/, /ǒ/, /ě/, /ǎ/, /ũ/.

И за двата диалекта имаме научна информация за Формант 1, Формант 2 и физическия интензитет на звуковете (dB) за различни типове гласни / фонемите (/i/, /y/, /u/, /e/, /o/, /a/ и др.). Всички акустични анализи са придружени и от подробни анализи с програмата Praat.

13. В изследването ценни са частите „Резултати за говора на Буяновац и околностите, получени чрез програмата Praat“ и „Резултати за говора на Прешево и околностите, получени чрез програмата Praat“, които включват не само наблюдения, но и

заклучения на авторката. Придружаващите графики и диаграми допринасят за изследванията в полето на албанската експериментална фонетика.

14. Друга отличителна стойност на работата е съпоставително-сравнителното разглеждане на вокалната система на изследвания говор и вокалната система на стандартния албански (Глава III, *Сравнение на диалектните думи от Прешевската долина със стандартния албански*). Разработката е придружена от десетки изброени думи, групирани според лексикално-граматичната им принадлежност.

15. В кратък фрагмент от работата е представен и списък на някои славянски, турски, но и немски заемки в говора на Прешевската долина, като по този начин са показани и пътищата им на навлизане в този диалект.

16. Научен интерес във ***Вокалната система на албанския говор в Прешевската долина*** представляват и 36 спектограми за различни гласни, които се опират на акустични разлики спрямо възрастта и пола, като това е пореден принос за съвременните изследвания.

17. Авторката не само изследва, но и изразява притеснението, че „Изследванията за този район, населен с албанци, са малко на брой. Има няколко демографски проучвания за Прешевската долина, докато изследванията за говора на този езиков ареал са малко, но и са фрагментарни. Езиковедите Идриз Айети (1969) и Реджеп Исмайли (1971) десетилетие по-рано засягат фонетични и морфологични особености на този говор, но не се открива труд, който да отразява днешното състояние на албанския, който се използва в този край, а също така изцяло липсват сравнителни изследвания за говора от Прешевската долина и южния сръбски език, с който този диалект има преки контакти.“ Това твърдение е повик за нови проучвания, които могат да бъдат предприети и от самата авторка на докторския труд.

18. Монографията е ценна и поради своите Резултати от изследването и Направени изводи, които са научно издържани, организирани в края на научното разглеждане и анализ на проблема и които повдигат въпроси, чиито отговори остава да бъдат открити в бъдеще.

19. Стойностна е и частта Библиография, която се свързва с разглежданите явления и процеси, обхващащи езиковите равнища.

20. Езикът на работата е добър и разбираем, има ясна синтактична структура, а употребената терминологията е стандартизирана.

В заключение към тези наблюдения смятам, че трудът **„Вокалната система на албанския говор в Прешевската долина“**, изготвен от г-жа **Юлка Имери** под научното ръководство на доц. д-р **Биляна Михайлова**, е завършен във всички свои съставни части и отговаря на всички критерии за получаване на научната и образователна степен „доктор“ по направление 2.1. Филология.

Проф. д-р Валтер Мемиша